

Kui Rakvere Vallimäe ja Tammiku

kasutamine

olenes mõisniku suvast

Üks enam kui 100 aasta eest asettleidnud lugu Rakvere minevikust iseloomustab olukorda, millal linnal tuli isegi XIX sajandil veel võidelda mõisaga oma õiguste pärast.

Teatavasti jagas Rakvere XVII sajandil teiste Eestimaa väikelinnade saatust. Rootsi riigivõim läänistas Liivi sõja ja järgnenud perioodil rängalt kannatanud Rakvere mõisa koos lossi- ja linnaaladega. Nii sattusidki need suurjeoodalide võimusesse. Alles XVIII sajandi 80-ndaal aastail seoses uute kraiside moodustamisega sai seni kiratseva asulana eksisteerinud Rakveregi kraisikeskusena 1783. a. jälle täielikud linnaõigused.

Linna tähtsus tõusis halduskeskusena, pikapeale arenes majanduselu, asutati esimesi kooli. Kuid siiski oli linna areng nagu kammitsais, sest territoorium oli kitsas, kõikjal piirasid seda mõisamaad. Sellest tulenesidki lõpmatud konfliktid ühelt poolt linnakodanike ja neid esindava foogtikohtu ning teiselt poolt Rakvere mõisa omanike vahel. Tüüdid tekkisid juba XVIII sajandil Tiesenhäusenitega ega lakanud hiljem Rennenkampffide ajalgi.

Niipea kui 1841. a. Rakvere mõisa omandas enampakkumisel seda seni pandina kasutanud kraisikohunik A. Rennenkampff, esines ta Eestimaa Kubermanguvalitsuses avaldusega mõisa nimetuse muut-

miseks «Gut Schloss-Wesenberg». Taotlus rahuldati ja lähtudes sellest «Rakvere lossi» mõisanimetusest arvas Rennenkampff endal nüüd seda enam alust olevat valdajaõiguste rõhutamiseks ka Vallimäele ja lossivaremeile. Algas liigemale paarkümmend aastat kestnud võitlus küsimuse ümber: kas on rakverlastel õigus kasutada Vallimäe jalutuspaigana ja lossivaremeid jaanilaupäeval tõrvatünnide põletamiseks? Mõlemad pooled osutasid sealjuures suurt protsessimisindu ja visadust oma «tõe ja õiguse» maksmapanemisel.

Vastastikused hõõrumised ja arusaamatused, mis tekkisid juba möödunud sajandi 40-ndate aastate algul, kestsid 1859. aastani. Konflikt lahendamise kulges kõikoõimalikes, selleks kuidagi kompetentsetes instantsides. Paraku olid kubermanguvalitsuse, Viru-Järva Meeskohtu, Eestimaa Kroonupalati ja ülemmaakohtu resolutsioonid ja otsused mõnetigi kõtkuvad, taotlesid pooltevahelist kompromissi ja sisaldasid vasturääkivust. See soodustas protsesside jätkumist, kuni jõuti kõrgeima instantsini — senatini välja.

Argumenteerides omapoolseid pretensioone väitis Rennenkampff, et ta ostnud mõisa omandiõiguste vähimagi kitsenduseeta. Nii kasutandu ta Vallimäe karjamaana ja pantinud sealt tabatud võõraid loomi, ta jaganud sealt ehitus- ja aiakruntide ning nõudnud neid oma suva kohaselt jälle tagasi. Samuti toimis mõisnik lossivaremete täieliku peremehena. Näiteks lasknud ta kinni müürida torni viiva avause, põhjendades seda varemete kaitsmise abinõuna. Mõisale kuuluva politseivõimu teostajana püüdis Rennenkampff reglementeerida ja piirata Vallimäe ja lossivaremete kasutamist jaanipäeval toimuvate rahvapidustuste puhul.

See kõik käis aga risti vastu rakverlaste põlisele traditsioonile. Oldi harjunud põlve põlve kasutama vabalt Vallimäe jalutuskäikudeks, eriti aga peopaigaks jaani-

päeval ja selle eelõhtul. Seda traditsiooni püüdiski nüüd foogtikohus tõlgendada vastava servituudina, s. o. õigusena kasutada teatud juhtumel võõrast omandit. Juhi tähelepanu ka asjaolule, et lossivaremed kuuluvad riikliku kaitse

alla ega saa neid seega keegi kohelda isikliku eraomandina.

Meeskohus ei arvestanud rakverlaste põhjendusi, jalutuskäigud Vallimäel lubati vaid seniks, kuni mõisnik pole tarastanud seda maala või kuidagi muul viisil tähistanud vaidlusaluse territooriumi reserveerimist. Alati seks keelati jaanitulede põletamine lossivaremetel. Pealegi mõisteti veel Rakvere foogtikohtult mõisniku heaks 40 rubla kohtukuludeks.

Innustunud saavutatud edust Vallimäe küsimuses, pöördus A. Rennenkampff 1851. a. avaldusega kubermanguvalitsusesse, et rakverlastel polevat õigust jalutada ka mõisale kuuluvas Tammikus. Siingi saavutas mõisnik kinnituse oma taotlusele.

Linna õigusi kaitsnud foogtikohus ei jäänud muidugi kasutamata apellatsioonikaebuse võimalusi. Kuid linnased ei saavutanud oma nõudmist täielikku rahuldamist ei Eestimaa Ülemmaakohtu ega lõpuks senatiski. Senati ukaasiga 1859. a. kinnitati põhiliselt ülemmaakohtu otsus, kusjuures arvestati aga ka Eestimaa Kroonupalati seisukohta, et Vallimäe täielik keelustamine linnaelanike jalutuspaigana polevat siiski võimalik. Nii lubatigi ukaasis kasutada Vallimäe üks kord aastas — jaanilaupäeval, kuid ilma et linnal oleks õigus põhjendada seda pruuki mingi servituudina. Kohtukulude kandmisest foogtikohus vabastati, sest asja arutati uurimiskorras. Nõnda lõppes selles küsimuses võitlus Rakvere linna ja mõisa vahel sedapuhku teatud kompromissiga.

Eeltoodud episood kajastab üht klassivõitluste momenti kodanluse ja feodaalide vahel, iseloomustab mõisnike püüet kitsendada rahva tühisemaidki õigusi. E. SIIMO